

DEN HANDELSPOLITISKE STILLING UDE OG HJEMME.

Efter Foredrag i Nationaløkonomisk Forening den 23. Februar 1932.

Af P. Munch.

De handelspolitiske Forhold, hvorunder Kulturverdenen nu lever, har faaet deres Præg af Verdenskrigen. Under denne maatte Staterne Sted efter Sted tage Overledelsen af Handelen. Formerne hvorunder det skete var mangfoldige, men Statsmyndighedernes Magt over Udenrigshandelen skærpedes mere og mere, jo længere Krigen skred frem. Da Vaabenstilstanden og siden Freden kom, forkyndtes Handelens Frihed med Iver, men den gennemførtes kun ufuldstændigt. Den blev stor nok til at tillade mange Misgreb, fremkaldt ved det Overmod, der mange Steder prægede Forretningslivet, saa snart Krigstidens Spændetrøje løsnedes en Smule. Men mangfoldige Indgreb var vedblivende fornødne overfor det handelspolitiske Kaos, hvori Krigen efterlod Landene.

Nye Stater var skabt og dermed nye Toldgrænser. Gamle Grænser flyttedes efter nationale, historiske, strategiske Hensyn, der tit krydsede de økonomiske. Hver ny Stat stræbte saa vidt mulig at være sig selv nok, bygge nye Virksomheder op selv paa Omraader, der ikke passede for Land eller Folk. Gamle Forretningsforhold var forstyrrede, man søgte til Gengæld at skaffe sig ny Fordel ved alle Arter af kunstige Indgreb. Medens De Forenede Stater i stigende Grad lukkede sig af for Samhandelen med Evropa, medens Kina forstyrredes af indre Strid, og Indien levede i Uro og Gæring, opretholdtes i Evropa som en Rest fra Krigen al Slags Afspærringsforanstaltninger, snart knyttede til høje Toldmure, snart i Form af Indførsels- og Udførselsforbud. Mangfoldig Forstyrrelse vakte dernæst Pengevæsenets Opløsningstilstand.

Men al denne Forvirring opfattedes den Gang som en Art

Efterslæt efter Krigen, der ret snart vilde være overvundet. Og Forholdene i Evropa lettedes i disse Aar derved, at De Forenede Stater, der selv var rige og følte sig stærke og tillidsfulde, laante Penge til Evropa til det materielle Genrejsningsarbejde, som foregik i disse Aar. Dette var stort, og det gik hurtigt. Teknikens Fremskridt gjorde det muligt i Løbet af forbavsende kort Tid at overvinde Krigens materielle Følger. Paa 5 Aar var dette Genrejsningsarbejde fuldbyrdet.

Men endnu bestod den politiske og økonomiske Forvirring. 1923—24 syntes den at kulminere, da Ruhrbesættelsen fandt Sted for at fremtvinge de tyske Erstatningsbetalinger.

Men kort derefter saa det ud til, at en afgørende Vending skulde komme. I 1924 skete under Mac Donalds og Herriots Ledelse det store Forsøg paa politisk Beroligelse. Det blev foreløbig kun et Tilløb, men deres Bestræbelser fortsattes i forsigtigere Form af Briand og Stresemann i Samarbejde med Austen Chamberlain. Det lykkedes i de følgende Aar at skabe saa megen Afspænding i den politiske Situation, at det tillod en økonomisk Opgangsbevægelse. Møntsystemet bragtes 1925—26 i Orden de fleste Steder, hvor Usikkerheden endnu bestod. Aarene fra 1925—29 er alt i alt en Tid med voksende Tillid, med forholdsvis gode Konjunkturer i det meste af Evropa og Højkonjunktur i De Forenede Stater.

Under disse Forhold fik den Tanke Raaderum, at man kunde begynde at rydde op i Afspærringsforanstaltningernes Vildnis. Omsætningen skulde lettes, det økonomiske Samarbejde mellem Staterne udvikles.

Det var nærliggende at drøfte disse Tanker indenfor Folkenes Forbund. Dette var jo skabt ikke blot til Fredens Betryggelse men ogsaa til Udvikling af Samarbejdet mellem Staterne paa økonomisk saa vel som aandeligt Omraade. Med Rette saa man deri det sikreste Grundlag for Freden. I 1925 tog den franske Forretningsmand og Politiker Loucheur Initiativet til Folkeforbundsforhandlinger om dette Spørgsmaal. Det drøftedes med Iver paa Forbundets Delegeretmøder 1925 og 1926, og efter Beslutning paa disse sammenkaldtes i 1927 den økonomiske Konference i Genève. Forretningsmænd, Nationaløkonomer og Politikere mødtes her. De mødte ikke med Fuldmagt fra deres Lande, men samledes til fri Drøftelse paa Grundlag af de Erfaringer, hver af dem havde gjort i eget Land.

Konferencen samledes om den Opfattelse, at en stærk Forøgelse af Omsætningens Frihed vilde være et Hovedmiddel til Fremme af det økonomiske Liv. Kun derved kunde skabes Betin-

gelses for en naturlig Arbejdsdeling mellem Folkene, saaledes at hvert Folk samlede sig om de Produktionsgrene, der efter dets Lands Naturforhold og dets Befolknings Traditioner var de naturlige for det. Kun derved kunde der skabes Betingelser for en hensigtsmæssig Udnyttelse af de Transportmidler, den moderne Teknik har stillet til Menneskenes Raadighed. Konferencen samlede sin Opfattelse i følgende:

„Konferencen anbefaler

at Nationerne uopholdelig søger at fjerne eller nedbringe de Toldskranker, der i høj Grad hindrer den internationale Samhandel, først de Skranker, der blev skabt for at modvirke forbigaaende af Krigende fremkaldte Forstyrrelser,

at Staterne gaar til Afslutning af Handelstraktater bygget paa Principer og Betingelser, der kan tjene til Virkeliggørelse af dette Formaal,

at man opgiver den Fremgangsmaade, før en Forhandling paabegyndes, ved særlige Kamptoldsatser eller Toldlove med særlig høje Satser at skaffe sig Bytteobjekter til Forhandlingen,

at der slutes Mestbegunstigelsestraktater med lang Opsigelsesfrist,

at Toldtariferne gøres mere ensartede“.

I de følgende to Aar skete der adskillige Tilløb til at virkeliggøre det saaledes opstillede Program. Der sluttedes 1927 en fransk-tysk Handelstraktat, der skulde være et Led i Bestræbelserne for en Udsoning mellem de to Lande ved at bane Vej for økonomisk Samarbejde mellem dem. Ogsaa overfor andre sænkede Frankrig nogle af dets høje Toldsatser.

Dernæst gennemførtes i 1927 og 1928 ved Folkeforbundets Foranstaltning Konventioner om Ophævelse af Indførsels- og Udførselsforbud. De tiltraadtes af talrige Stater, men adskillige af dem gjorde denne Tiltræden afhængig af visse andre Staters Tiltræden, og dette bevirkede, at Aftalerne kun fik Gyldighed for faa Lande.

I disse Aar drøftedes det økonomiske Samarbejde hvert Aar med stigende Interesse paa Folkeforbundets Delegeretmøder, og en Række Folkeforbundsudvalg foretog et omfattende forberedende Arbejde. I Februar—Marts 1930 holdtes en ny økonomisk Konference med Grev Moltke som Formand. Det var Meningen, at den skulde drage Slutningerne af de foregaaende Aars tilrettelæggende Arbejde. Den skulde føre til en Aftale, der betød et første Skridt frem mod den økonomiske Afrustning. Men Konferencen kom til at staa i Krisens Tegn.

Allerede et Aarstid, før den holdtes, havde Urovarslerne meldt sig. Det blev hurtigt klart, at der under disse Forhold ikke var stort at udrette. Man maatte nøjes med endnu en Gang at fastslaa Principperne fra 1927 samt at træffe Aftale om en økonomisk Vaabenhvile, under hvilken Toldmurene ikke maatte højnes. Denne Vaabenhvile skulde da benyttes til at forberede deres Sænkning. Men allerede før Konferencen sluttede, var man klar over, at det vilde blive svært at faa denne Vaabenhvile godkendt rundt om i Staterne, og det viste sig da ogsaa, at det kun skete faa Steder. Alligevel gik man i Gang med at forberede det kommende Arbejde. Landene skulde skaffe Materiale dertil ved at fremlægge deres Ønsker og Ideer; Udvalg af Erhvervsrepræsentanter nedsattes rundt om til Fremskaffelse af dette Materiale, og travle Embedsmænd og Udvalg bearbejdede det derefter i Genève. Men efterhaanden gik Arbejdet i Staa. Alle havde den Følelse, at det foreløbig ikke kunde bringe Resultat.

Imidlertid gik Krisen sin Gang fra Land til Land og fremkaldte hurtig en Udvikling helt paa tværs af de Ideer, hvorom man havde samlet sig under Forhandlingerne i Genève. Den tog for Alvor fat 1929. Den begyndte som en Landbrugskrise i Lande, der navnlig byggede paa Kornproduktion. I de første Aar efter Krigen var Kornforsyningen ret knap, fordi Høsten var ringe i store Dele af Evropa, hvis Landbrug var sat stærkt tilbage ved Krigen. Men efter nogle Aars Forløb skiftede det. Kornproduktionen øgedes langt stærkere end Indbyggertallet voksede. Forbruget af animalske Varer voksede ikke saa stærkt, at Overskudet af Korn kunde anvendes til Dyrene. Dertil var Velstandsfordelingen ikke god nok. I De Forenede Stater søgte man at imødegaa Krisen ved store Statsopkøb til høj Pris. Resultatet blev store Lagre, der længe tyngede paa Markedet for til sidst at sælges med meget store Tab. Fra Landbruget bredte Krisen sig til de andre Erhverv. Efterhaanden naede den nogenlunde alle Lande om end med forskellig Styrke. Sidst kom den til Lande som Frankrig, Belgien, Holland og de nordiske Lande, men henimod Slutningen af 1930 var ogsaa disse inddragne i den. Kun Sovjetunionens Lande berørtes kun i begrænset Grad af den almindelige Omsætningskrise, da deres Omsætning med andre Lande er saa beskeden.

Maaske var denne Krise i sin Oprindelse ikke væsensforskellig fra andre Konjunkturkriser. Som Menneskenes Sind er, synes Reglen jo at være, at Fremgang følges af Overdrivelse, Overdrivelsen af Tilbageslag. Efter Krigen er disse Omslag blevet mindre regelmæssige, har i høj Grad faaet hysterisk

Karakter, men i sig selv er de jo intet nyt. Men den Krise, vi nu er i, har faaet en særegen Voldsomhed ved dens Sammenbræk med den politiske Situation, der bestod i 1929. Denne var, trods de foregaaende Aars Forsoningsbestræbelser, præget af de Stemninger, den gensidige Mistillid, Krigen havde efterladt. Den gav sig Udtryk i store Rustningsudgifter og i det økonomiske Mellemværende mellem de Krigsførende. De besejrede evropæiske Stater skulde hvert Aar betale et Par Milliarder Mark til Sejrherrerne og disse skulde betale noget nær lige saa store Beløb til De Forenede Stater. Dette var fra 1924—29 gaaet nogenlunde regelmæssig paa den Maade, at Tyskland laante Pengene i De Forenede Stater og betalte dem til Sejrherrerne, der atter betalte dem tilbage til De Forenede Stater. Betalingen fandt da Sted under den Form, at Gælden til De Forenede Stater voksede, ingen Overførelse af reelle Værdier foregik.

Men da Krisen fremkaldte Pengepanik i Staterne i 1929—30 hørte Udlaanet op. Amerikanerne grebes af ny Mistillid til Evropa som til deres eget Forretningsliv, Pengene groede ligesom fast. Saadan Bekymring og Udlaansstandsning hører jo naturlig sammen med Kriser. Sædvanlig lammer den Produktion og Omsætning i væsentlig Grad, uden at dette faar katastrofeagtige Følger. Men denne Gang blev Følgerne større. Tyskland, Europas ømme Punkt, rantes saa haardt, at der kom Forvirring i det hele.

Tyskland havde i de første Aar efter Krigen ydet anseelige Erstatninger i Naturalier og noget i Penge. Fra 1924 foregik en regelmæssig Betaling paa omkring 2 Milliarder Mark om Aaret. Ialt var disse regelmæssige Betalinger blevet til rigelig en halv Snes Milliarder. De var alle laant i Udlandet, væsentlig i De Forenede Stater. Hvormeget betyder en Ydelse paa 2 Milliarder aarlig for et Rige som det tyske? Man kan svare, at det er et lignende Beløb, som det en almindelig Stormagt giver ud hvert Aar til sit Militærvæsen, medens Tysklands Militærudgifter som Følge af Fredsbestemmelserne nu kun er en Tredjedel af dette Beløb. Man kan ogsaa sige, at de 2 Milliarder er mindre end de Renter, Frankrig aarlig betaler af dets Statsgæld trods Francsfaldet, og ikke en Tredjedel af det, England betaler i Rente af sin Statsgæld. Men der er en afgørende Forskel. Militærudgifterne bliver væsentlig i eget Land, franske og engelske Statsgældsrenter for en væsentlig Del ogsaa. De 2 Milliarders Erstatning skulde derimod overføres fra Land til Land. I Varer kunde det ikke ske under den Afspærringspoli-

tik, som allerede da raadede. Muligheden for Betaling hvilede paa Muligheden for Laan. Det var lykkedes at laane de 10 Milliarder og dertil en anden halv Snes Milliarder, der var benyttet til Rationalisering af Industrien, Vejforbedringer, nye Bygninger o. s. v.

Men nu hørte Laanemuligheden op. Derved lammedes tysk Næringsliv, der var holdt i Gang ved den stadige Pengetilførsel udefra, og derved svandt Betalingsmulighederne. Følelsen af, at en Betalingsstandsning forestod, bevirkede dernæst, at store Beløb, der var laant med kort Opsigelsesfrist, kaldtes hjem.

I første Omgang søgte Tyskland at imødegaa Vanskelighederne ved at drive Indførselen ned, saa der kunde blive et Udførselsoverskud. Midlet skulde være Toldforhøjelser, hvortil man desuden fristedes ved Landbrugets Klager over de daarlige Priser. Det lykkedes allerede i 1930 at tilvejebringe et Eksportoverskud paa mere end halvanden Millard, men det foreslog kun til Betaling af udenlandske Renter, hverken til Erstatningsbeløbene eller til Afbetaling af korte Laan. I 1931 er Eksportoverskudet drevet op til tæt op mod 3 Milliarder; det har da kunnet dække Renterne og det meste af Erstatningerne, mere end der er betalt af disse, men det har kun forslaaet lidt overfor de nu saa stærke Krav om Tilbagebetaling af korte Laan. Og det er sket ved et Salg af Lagre, ogsaa af Raastoffer, som ikke havde kunnet fortsættes, selv om ikke nye Toldgrænser og nye Valutaforhold i Aarets sidste Maaneder havde sat Bom for Fortsættelsen.

Og imens havde de politiske Følger meldt sig. Produktionens Lammelse og den ved Toldpolitikken fremkaldte Prisstigning paa Livsfor nødenheder fremkaldte en stigende Uro i Befolkningen, et politisk Røre, der gav sig Udslag i Septembervalget 1930. Dette skabte i vide Kredse i Frankrig den Opfattelse, at Udsoningspolitikken var haabløs. Det spærrede af for Planer om franske Laan til Tyskland. Situationen skærpedes siden væsentlig ved Tilløbet til den tysk-østrigske Toldunion i Marts 1931. Dermed brast de sidste Laanemuligheder i Frankrig, og Briands Nederlag ved Præsidentvalget blev Følgen af Udsoningspolitikens foreløbige Sammenbrud.

Umiddelbart derefter blev det vitterligt, at Tyskland ikke var i Stand til at betale Renter og opfylde Gælds krav. Hoovers Forslag om Moratorium iudprentede det i Sindene, og i Sommeren 1931 indtraadte da Tysklands foreløbige Betalingsstandsning, medens Kravene fra alle Sider strømmede ind.

Denne Betalingsstandsning ramte direkte England. Dette Land havde i Forvejen, delvis som Følge af Krisen, en stærk Tilbagegang i Udførselen, medens dets Indførsel ikke var gaaet nær saa stærkt tilbage. Det havde store Tilgodehavender i Tyskland, mange af dets Debitorer Verden over var for Tiden daarlige Betalere, medens dets Kreditorer ivrig krævede Betaling. Resultatet blev Opgivelsen af Guldmøntfoden i September og Sterlings stærke Fald, der drog lignende Fald med sig i andre Lande. Det vil sige, at den Pengevæsenets Usikkerhed, der syntes overvundet i 1926 er genopstaaet med alle de sædvanlige skadelige Følger for Omsætning og Produktion.

Til den med de politiske Vanskeligheder sammenviklede økonomiske Krise er saaledes fra Sommeren 1931 kommet en Finanskrisen af ualmindelig Voldsomhed. Under Forvirringen i 1919—24 var der stadig Laanemuligheder, thi da var De Forenede Stater rige og havde Tro paa, at Vanskelighederne i Evropa kun var Eftervirkninger, der ret snart vilde kunne overvindes. Denne Gang er De Forenede Stater selv bekymrede og deres Tro paa Evropa svindende.

Resultatet er blevet en ny Regn af Afspærringsforanstaltninger. Formerne er mangfoldige: Toldforhøjelser, Indførselsforbud, Kontingentering, Valutarestriktioner. England er gaaet med i det System, det altid bekæmpede. Det ene Land har drevet det andet med dertil. Alt hvad Forretningsmænd, Nationaløkonomer, Politikere i 1927 i Genève fordømte som den størst mulige økonomiske Uforstand, gennemføres nu i et Omfang som ingensinde tidligere.

Man kan spørge, om disse Foranstaltninger har Tilfældighedens Præg, eller de er udsprungne af en Plan, byggede paa en Teori.

Det maa svares, at Tilfældigheden i overvejende Grad kendetegner dem. De er kommet frem en efter en for at opfylde Krav fra den ene eller den anden Erhvervsgruppe. I Krisetider vender selv de Erhverv, der til daglig mest frabeder sig Statens Indblanding, sig til Myndighederne med Opfordring til at hjælpe dem. Og det Middel, de næsten altid anbefaler, er „Beskyttelse“ mod udenlandsk Konkurrence. Kun sjældent tager man i Betragtning, at Ulandet regelmæssig svarer med Modforanstaltninger, og at naar man saaledes faar beskyttet sig mod hinanden allesammen, bliver det til Gavn for ingen, til Skade for alle, fordi selve det økonomiske Liv lammes derved. Statsmyndighederne har vel oftest været paa det rene med, at virkelig Hjælp ikke kunde naas ad denne Vej, at der paa den

Vis kun kunde ydes en Trøst af kortvarig Holdbarhed. Men de har i meget stort Omfang givet efter for Stemningerne.

Men er Tilfældigheden end det herskende Træk, saa er der dog efterhaanden begyndt at blive skabt en Teori i Tilknytning til disse Foranstaltninger, saaledes som det saa ofte hænder. Man er begyndt at tale om, at der ved Aftaler mellem Landene maa skabes en planmæssig Ordning af Omsætningen mellem dem. Man drømmer saa smaat om en „Planøkonomi“. Den russiske Femaarsplan svæver for Bevidstheden. Lignende „Planer“ skal skabes for det øvrige Evropa. Tanken om en saadan Ordning fra oven af Omsætningen har en overbevist Talsmand i den tyske Landbrugsminister v. Schiele; den førtes i Marken ved Forsøget med den tysk-østrigske Toldunion og den spiller stadig en stor Rolle i tysk Bevidsthed. Ogsaa i Frankrig har den vundet Raaderum; som Modtræk mod Toldunionen mødte Franskmandene ved Evropakomiteéns Møde i Maj 1931 med deres „Plan“ for Europas Økonomi.

Hvorledes skulde da denne paa Aftaler mellem Staterne byggede Planøkonomi for Mellemrighandelen gennemføres? Man har talt om at udfinde visse Mængder, „Kontingenter“, for hver Vare, der burde føres fra et Land til et andet. Man har talt om „Præferenceaftaler“, saaledes at Omsætningen skulde „rationaliseres“ ved toldmæssig Begunstigelse for Varer fra de Lande, fra hvilke det maatte anses for mest hensigtsmæssigt, at man fik de paagældende Varer. Man har talt om, at de store internationale Karteller kunde fordele deres Varer efter Aftaler med Staterne, der da skulde sikre Fordelingens Gennemførelse ved Toldbestemmelser eller Importreguleringer. De mest fantasifulde har fantaseret om en Art Tuskhandel, hvorefter hvert Land i hvert andet Land skulde købe for lige saa meget, som det solgte for til vedkommende Land, en Tanke der synes ligesaa egnet til at gribe Sindene, som den i sig selv er meningsløs. Man har til alt dette føjet Overvejelser om Skabelsen af naturlige „Økonomikrise“.

Der kan i hele denne Tanke om Omsætningens „Rationalisering“ være noget fristende. Det er muligt, at man en Gang naar saa vidt, at Staternes Myndigheder med en paa Statistikers og Nationaløkomers Undersøgelse bygget Visdom kan opstille gode Planer for, hvorledes Varerne skal frembringes, hvor Vilkaarene derfor er bedst, og fordeles retfærdig, hvor der er Brug derfor. Men foreløbig frygter jeg, det vilde glippe, selv om vi i Genève samlede de viseste Forretningsfolk, Nationaløkonomer og Politikere til at finde ud af det. Det nytter

ikke at sammenligne med Sovjetunionens vidtstrakte Lande. De 160 Millioner, som lever i et Rige, hvor noget nær alle Naturrigdomme findes i rigeligt Maal, kan saa nogenlunde være sig selv nok. De kan, om end under haarde Kaar, ordne deres indre Økonomi efter en „Plan“, de kan lade Staten planlægge og lede den beskedne Omsætning med Omverdenen, denne Omsætning, der for hele det store Rige tilsammen har omtrent samme Værdi som Danmarks Handelsomsætning. Men deraf følger ikke, at Udenrigsomsætningen kan „ordnes“ af Staterne i det øvrige Evropa, der er splittet i omkring 30 Stater, som driver betydningsfuld Handel med omtrent lige saa mange Stater i andre Verdensdele, og hvis i mange Grupper delte, individualistisk tænkende og følende Folk, ikke har vist megen Tilbøjelighed til at lade Staterne ordne den indre Økonomi. Den Opgave, at faa Varerne til at drage rundt mellem disse Lande paa hensigtsmæssig og retfærdig Vis paa Grundlag af Regeringsaftaler turde foreløbig overstige de Evner, hvormed Menneskene er udstyrede. Det er muligt, vi en Gang kommer dertil, men foreløbig synes Udsigten ringe.

De hidtidige Tilløb kan da heller ikke siges at have været vellykkede. Forsøgene med Kontingenter og Præferencesatser har ført til Vanskeligheder med det Mestbegunstigelsesprincip, som foreløbig ingen drister sig til at give Slip paa. Man søger saa at fortolke sig igennem med kunstige Forklaringer, der i hvert Fald ikke er egnede til at styrke Troen paa et Aftalesystem. Forhandlingerne om en Benyttelse af Kartellerne til Skabelse af Planøkonomien har klarlagt, paa den ene Side, at Kartellerne selv frygter, at deres Inddragen i et saadant System skal bringe dem mere Statskontrol, end de sætter Pris paa, paa den anden Side, at mange Stater og navnlig de mindre højlig frygter, at en saadan Kartelfordeling vil ske til Gavn for Storstaterne, til Skade for de andre.

Noget virkeligt Resultat har da Teorierne om Omsætningens Rationalisering ikke bragt. De har kun tjent til Undskyldning for en Række Afspærringsforanstaltninger, der helt og fuldt bærer Anarkiets, Planløshedens, Forvirringens Præg.

Men der er ogsaa en modsat Teori, som opstilles til Begrundelse af disse Afspærringer. Det er Englændernes. Vi har advaret, siger de, vi har sagt de andre, at fortsætter de deres Toldpolitik, da svarer vi med samme Mønt; det hjalp ikke; nu er vi gaaet indenfor Toldsystemets Mur for at sprænge Systemet indefra; vi indfører Toldsatser for at alle kan lære at indse, at naar alle følger det System, kan ingen vinde derved, da er

kun den fælles Skade sikker. Det er at haabe, at denne Teori vil holde. Men altfor sikkert er det ikke. Ogsaa i England er der Folk, som tror paa selve Systemet, beruses af det. De er endda mange i det nye Underhus; og de har en hæftig agiterende Presse til Raadighed. Der er Fare for, at ogsaa England bider sig fast i Afspærringspolitikken, skønt man skulde tro, at dennes Skadelighed for et Land, der i saa væsentlig Grad henter sin Indtægt fra Handel og Skibsfart, var selvindlysende.

I hvert Fald: foreløbig har vi Afspærringssystemet i fuld Blomstring. Ligesaa sikkert er det, at Resultatet deraf er slet, særdeles slet. Det kan aflæses i Tallene for Omsætning, Transport, Produktion og Arbejdsløshed i de Aar, det nu har blomstret. Disse Tal viser en overordentlig Tilbagegang i Omsætningen mellem Landene. Fra 1929—31 er denne i de fleste Lande faldet med mellem en Tredjedel og Halvdelen af Værdien i 1929. I England er det gaaet værst ud over Udførselen, i Italien og Tyskland over Indførselen. Forstyrrelsen i Landets indre Økonomi kan være lige stor, om det er det ene eller det andet, der rammes stærkest. I Danmark er vi sluppet med en samlet Tilbagegang paa 20 %, fordi Mængderne er øgede, medens Priserne gik ned. Men det er et usædvanlig heldigt Tilfælde. Med Omsætningens Nedgang er fulgt Produktionens, og dermed den mægtige Arbejdsløshed i de allerfleste Lande. Dertil kommer Forvirring i alle Handelsforhold, Forskydninger mellem By og Land, mellem Erhvervsdrivende og Indehaverne af faste Formuer eller Indtægter, alt egnet til at øge Sindenes Uro, fremkalde Strid blandt de forskellige Folkegrupper.

Afspærringssystemets Taabelighed synes i Principet anerkendt af noget nær alle. Det er selvindlysende, at hindrer man et andet Land i at sælge, hindrer man det ogsaa i at købe og rammes selv deraf. Den Politik, der lægger an paa at dræbe Omsætningen mellem Landene, er i aabenlys Strid med den moderne Tekniks mægtige Udvikling af Transportmidlerne, med Nationaløkonomernes Erkendelse af, at en hensigtsmæssig Arbejdsdeling mellem Folkene er fornøden, med Folkenes sunde Sans og med den Samarbejds Ide, i hvis Navn Folkeforbundet blev skabt. Men dog ruller den nu videre og videre; alle, selv de, der er dybest overbevist om Systemets Taabelighed, drages med af Afspærringsbevægelsens voksende Flodbølge; hindres man i at sælge, og indser Befolkningen ikke umiddelbart, at Følgen deraf er Indskrænkning af Køb, da tvinges Myndighederne til at sikre saadan Indskrænkning.

Hvilke Følger har nu denne Bevægelse haft for Danmark, og hvad kan vi gøre for at mildne disse Følger?

Krisen kom sent til Danmark, først i Slutningen af 1930; indtil Efteraaret 1931 forrykkede den ikke vor Betalingsbalance følelig; endnu i 1931 betød den ikke en Indskrænkning af vor samlede Produktion, alle Erhverv tagne under et; endnu i Finansaaret 1931—32 har den ikke fremkaldt afgørende Budgetvanskeligheder, selv Forbrugsafgifterne er gaaet ind saa godt som i tidligere Aar. Ogsaa hos os ramtes Landbruget først; naar det blev senere end andetsteds, beroede det paa det gunstige Forhold mellem Prisen paa Flæsk og paa Foderstoffer. For Byerhvervene blev der først virkelig Krise efter Sterlings Fald, der nødvendig maatte bringe os et direkte Tab paa omkring 15 Millioner Kr. maanedlig, et Tab, der i hvert Fald foreløbig kun kunde afbødes ved mangeartede Indskrænkninger i Forbrug.

Men nu er Krisen over næsten alle Erhverv i Danmark. Og vort Land er paa Forhaand meget følsomt, naar den internationale Omsætning gaar ned. Dets Omsætning med Udlandet er usædvanlig stor. I Normalaaret 1930 var den omkring 1000 Kr. pr. Hoved, det højeste i Evropa. Danmarks Omsætning med Omverdenen er saa stor som Ruslands med dets 160 Millioner, den er Halvdelen af Italiens, over Halvdelen af Japans, den er ligesaa stor som Sveriges, skønt dets Indbyggertal er mere end halvanden Gange vort. Dertil kommer, at Udførselen er af ensidig Art, omkring $\frac{3}{4}$ Landbrugsvarer, der før Krisen næsten udelukkende gik til England og Tyskland, to Lande, som Krisen nu har ramt særlig haardt. Endnu maa man huske, at Lande med høj Levefod som Regel vil være mere følsomme end Lande med lav Levefod.

Først ramtes Danmark af Tilbagegangen i Tyskland. Fra 1930 gjorde nye Toldforanstaltninger Vejen til Tyskland stedse vanskeligere; dertil kom den af Forarmelsen skabte Nedgang i Forbruget. Hvad der gjorde mest Skade kan diskuteres, men det har ringe Interesse. Det samlede Resultat er utvivlsomt. Det kan aflæses i Tallene for vor Udførsel til Tyskland.

De er følgende:

	1929	1930	1931
Smør i Tons.....	43,000	42,000	30,000
Kreaturer og Kød i Stkr.	280,000	180,000	110,000
Æg i 1000 Snese	8,500	6,200	6,500

Kun Mængden af Slagteriaffald har holdt sig.

Værdien af Landbrugsudførselen til Tyskland var de 3 Aar

henholdsvis 300, 230 og 140 Millioner. Til Mængdenedgangen føjede sig Prisfaldet.

Til en vis Grad afbødedes Virkningen ved Skabelsen af nye Markeder. Smørudførselen til Schweiz gik i Vejret, der oparbejdedes en anseelig Smørudførsel til Frankrig og Belgien, Kreaturer og Kød fandt Vej over Belgiens, Hollands, ja selv Frankrigs Grænser.

Værdien af Danmarks Landbrugsudførsel til de 4 Lande var, udtrykt i Millioner Kr., trods Prisfaldet:

	1929	1930	1931
Holland	1	11	11
Belgien.....	3	19	31
Schweiz	12	11	12
Frankrig.....	4	7	15
	20	48	69

Men denne Udvikling har nu i 1931 fremkaldt Modforanstaltninger, for en Del begrundede med Kronens Fald. Der er kommet Told og Kontingentbestemmelser i Frankrig og Holland, Told i Schweiz og Belgien, det sidste Sted dog i beskeden Omfang. Overalt lyder Landbrugernes Klager over den danske Konkurrence. Som Folkene i Middelalderen bad: fri os Gud fra Normannernes Rasen, saaledes lyder nu overalt Raabet: beskyt os mod de danske Bønders gode og billige Varer. Det maa ventes, at Udførselen til de 4 Lande i 1932 gaar ned igen.

Tilbage er England. Ogsaa der lyder nu Raabet mod de billige danske Varer. Ingen enkelt Foranstaltning i andre Lande har ramt Danmark saa stærkt og saa direkte som Sterlings Fald. Tilbagegangen i Købeevne for den Mønt, hvori vi fortrinsvis sælger, maa, saalænge den ikke følges af tilsvarende Prisstigning, ramme Danmark stærkt. Det maa antages at betyde et maanedligt Tab paa omkring 15 Millioner Kr., der under den ene eller den anden Form maa afbødes ved mindre Indførsel. Derimod har Danmark indtil for nylig været fri for engelske Afspærringsforanstaltninger, og trods de daarlige Tider har det været muligt at øge Udførselen til England om end til stærkt svindende Priser. Udførselen til England er i de tre Aar:

	1929	1930	1931
Smør i Tons	108,000	116,000	123,000
Flæsk i Tons	248,000	308,000	372,000
Æg i Tusind Snese	39,000	43,000	49,000
Værdien i Millioner Kr. har været	910	880	765

For Flæskest Vedkommende er foregaaet en meget stærk Udvidelse af det danske Marked i England; helt nye Kredse er ved Prisfaldet draget ind mellem Køberne.

Fra 1. Marts er nu indtraadt Smørtolden paa 10 %, der ikke gælder for Dominions. Der har været en vis Tro paa, at den ikke vilde paavirke Priserne meget. Jeg anser dette for meget usandsynligt. Saalænge engelsk Købeevne og dansk Smørproduktion er nogenlunde som nu, taler alt for, at vi kommer til at betale Broderparten af Smørtolden. Endelig truer den endnu afværgede Flæskekontingentering.

Medens Landbruget saaledes rammes af andre Landes Toldforanstaltninger, havde disse kun begrænsede direkte Følger for dansk Industri og Handel. Men ogsaa for disse fik de Følger ved den almindelige Nedgang i Verdens økonomiske Niveau, de fremkaldte. Omsætningens Lammelse gik ud over store Dele af vor Skibsfart. Verdensskibsfartens Tilbagegang ramte vore Skibsværfter. Landbrugets Tab medførte Tilbagegang for alle Arter af Handel og Industri beregnet paa Hjemmemarkedet. Alt dette kom sent, først i de sidste Maaneder af 1931. Men nu er det kommet. Ogsaa hos os er nu den store Arbejdsløshed inde, 2 Aar senere, end den kom til England og Tyskland, omtrent samtidig med dens Indtog i Frankrig.

Hvad har der kunnet gøres fra dansk Side, og hvad kan der gøres for at mildne Følgerne? Først maa det siges, at det er umuligt at afværge dem. Det nytter ikke at fantasere om Tryllemidler af indre eller ydre Art, der kan gøre vort Land til en blomstrende Oase paa en Tid, da Nød og Tilbagegang er over alle andre. Det vi kan regne med er kun i nogen Grad at mildne den os udefra paaførte Krise.

Hvilke handelspolitiske Midler kan her anvendes? Der har været talt om Proces mod de Stater, der paa det ene eller andet Punkt har krænket Handelstraktaterne. Vanskeligheden er, at Handelstraktater har kort Opsigelsesfrist, medens internationale Processers Vej er lang. Og en Fremgangsmaade, der fremkaldte Opsigelse af Handelstraktaterne, vilde føre til end stærkere Afspærringsforanstaltninger ugunstige for vore Hovedvarer. Der vilde rimeligvis tabes meget mere end vindes derved. Man har talt om en Art Kamppolitik med Trusler om Afspærringsforanstaltninger, der skulde ramme andre Landes Industri, saa disse Lande af Hensyn dertil skiftede Politik. Det er naturligt, at Lande, der spærrer vore Varer ude, maa komme til at føle Følgerne i Formindskelse af vore Køb hos dem;

selve Nødvendigheden fremtvinger det. Men lægge an derpaa ved Afspærringsforanstaltninger, true højlydt dermed, ja det kan maaske udløse visse Stemninger, men det kan ikke bringe de Resultater, adskillige tror. I den nuværende Situation er Landbruget, trods ringe Andel i Folketallet, 7 % i England, en Snes godt og vel i Tyskland, mægtigere end den i talrige Interessegrupper splittede Industri og Handel. Grundene er forskellige i de forskellige Lande, men Resultatet er det samme.

Tilbage staar Forhandlingens, den rolige Forhandlings Vej. Den har været fulgt efter Drøftelse med de forskellige Erhvervs Talsmænd. Intet handelspolitisk Skridt er taget mod Erhvervenes Raad; intet Ønske, hvorefter interesserede Erhverv samlede sig med Hensyn til Holdningen overfor andre Landes handelspolitiske Foranstaltning er mig bekendt afvist. Samarbejdet har været let og præget af den bedste Forstaaelse. Vore Bestræbelser har ikke kunnet vende Begivenhedernes Gang. Foreløbig ruller Afspærringslavinen videre paa maa og faa. Men adskilligt lempedes dog og mangt et truende Skridt udsattes. Naar den tyske Smørtold, der nu er sat i Kraft, ikke kom i Sommeren 1930 eller snart derefter, da turde det i væsentlig Grad skyldes Bestræbelser fra vor Side i Forbindelse med Holland og andre interesserede Stater. Men Forhandlingsvilkaarene er ubestridelig forringede ved Faldet af Kronen som Følge af Sterlings Fald.

Dette betyder dog ikke, at Forhandlingsvejen ikke vedblivende maa følges. Men det er muligt, at disse Forhandlinger noget maa skifte Karakter med de skiftende Forhold. Det er fornødent baade for Regering og Erhverv at vise Vilje til fordomsfrit at indrette sig efter Dagens Vilkaar. Det er muligt, at der endnu i Sommer eller Efteraar kan komme betydningsfulde Forhandlinger med England. Mange spørger utaalmodige: Hvorfor træffes der ikke Aftale med England, hvorfor giver vi det ikke Løfter, der kan sikre os Fordele? Jeg forstaar Utaalmodigheden. Men den kan endnu ikke tilfredsstilles. Til at forhandle hører nu en Gang i alt Fald to Parter. Og England kan ikke forhandle nu. Dets Regering har udtrykkelig lovet ikke før Ottawakonferencen i Juli at træffe nogen Aftale, der kan berøre Dominions Interesser.

Der tales undertiden om, at vi maa vælge imellem de Økonomikredse, hvori Verden deles. Det er muligt, at det Øjeblik kan komme, hvor det bliver nødvendigt. Men det er i hvert Fald ikke kommet, saalænge disse Økonomikredse ikke er til. For vort Vedkommende er det af den allerstørste økonomiske Inter-

esse, at hvis der dannes en Økonomikreds, til hvilken vi maa slutte os, at denne da kommer til at omfatte Evropa eller i det mindste de Lande i Nord-, Mellem- og Vestevropa, England indbefattet, med hvilke vi hidtil har haft anseelig Samhandel.

Foreløbig maa vi da lempe os gennem Dagens Vanskeligheder saa godt som muligt er. Dernæst maa vi støtte alle Bestræbelserne for at standse Staterne paa den økonomiske Daarskabs Vej, ad hvilken de nu vandrer. Vi maa gøre det sammen med de Stater, der er nogenlunde ligesindede. Dette gælder de andre Oslostater. Det er sandt, at disse under Afspærringspolitiken kan komme til at gøre Skridt ogsaa mod hinanden, der lidet stemmer med de 5 Regeringers Opfattelse af de handelspolitiske Grundsætninger. Men dette forhindrer ikke, at de kan gribe den første Lejlighed der frembyder sig, til at yde deres Bidrag til, at forstandsmæssige Synspunkter atter kan faa Raaderum i Handelspolitiken. De 5 Stater har tilsammen omkring 30 Millioner Indbyggere i Evropa, det er noget lignende som de engelske Dominions: Irland, Canada, Australien, Ny-Zeeland og Sydafrika tilsammen. Holland og Belgien har økonomisk betydningsfulde Kolonimraader med 70 Millioner Indbyggere. De 5 engelske Dominions havde i 1930 ialt en Handelsomsætning paa 16 Milliarder, de 5 Oslostater paa 20 Milliarder. De 5 Staters Handelsomsætning var paa Størrelse med Tysklands, næsten halvanden Gange Frankrigs. Det kan tilføjes, at den var 3—4 Gange større end Britisk Indiens. Alle de 5 britiske Dominions plus britisk Indien havde en Handelsomsætning paa c. 22 Milliarder overfor de 5 Oslostaters 20 Milliarder. Tager man Hollandsk Indien med for Oslostaternes Vedkommende, er den godt 22 Milliarder, saa Oslostaterne naar op til samme Handelsomsætning som alle britiske Dominions og Britisk Indien tilsammen.

Opgaven maa da blive dobbelt: at afbøde de nuværende Forholds Følger gennem fordomsfri Forhandling i saadant Omfang som det er muligt og, sammen med ligesindede, at arbejde for at opnaa en Vending i den handelspolitiske Udvikling, før det er lykkedes helt at ødelægge Evropas Økonomi. Dette dobbelte Maal er det i hvert Fald Regeringens Hensigt at fastholde. Under Arbejdet derfor vil den fortsætte Bestræbelserne for at samle Rigsdagens Partier om en saadan Politik, ligesom den vil virke i nært Samarbejde med de forskellige Erhvervs Talsmænd. Det Lod, et mindre Land kan lægge i Vægtskaalen, er beskedent, men er Kræfterne paa hver Side,

Kræfterne paa ondt og godt, noget nær lige stærke, kan det dog tænkes at blive afgørende. I hvert Fald vil adskilligt kunne naas gennem Bestræbelserne for vor vort Lands Vedkommende at mildne Følgerne af den almindelige Opløsningstilstand. Betingelserne derfor er imidlertid to: den ene at vi herhjemme trods Vanskelighederne bevarer Sindets Ligevægt, og den anden at vi ikke splitter Kræfterne i Strid mellem Land og By, mellem Arbejdsgiver og Arbejder, men viser det Sammenhold, Tiderne kræver af ethvert Folk, der vil hævde sig.
